

उशिरा गहू लागवडीचे नियोजन

डॉ. योगेश पाटील, डॉ. भानुदास गमे, प्रा. भालचंद्र म्हस्के

गहू कापूस किंवा मका पिकाच्या काढणीस उशीर झाल्यास बहुतांश शेतकरी गव्हाची उशिरा पेरणी करतात. उशिरा गव्हाच्या लागवडीसाठी शिफारस केलेल्या वाणांची पेरणी केल्यास, अपेक्षित उत्पादन मिळू शकते. त्यासाठी उशिरा पेरणीसाठी शिफारस केलेल्या वाणांची पेरणी करणे अत्यंत गरजेचे ठरते.

गहू हे रब्बी हंगामातील महत्वाचे पीक आहे. खरीप हंगामात पाऊस लांबल्यामुळे खरिपाची पिके काढणीस विलंब होतो. काही क्षेत्रावर ऊस तोडणीनंतर, तसेच कापूस किंवा मका पिकाच्या काढणीस उशीर झाल्यास बहुतांश शेतकरी गव्हाची उशिरा पेरणी करतात. उशिरा गव्हाच्या लागवडीसाठी शिफारस केलेल्या वाणांची पेरणी केल्यास, अपेक्षित उत्पादन मिळू शकते. त्यासाठी उशिरा पेरणीसाठी शिफारस केलेल्या वाणांची पेरणी करणे अत्यंत गरजेचे ठरते.

जमीन :

उशिरा पेरणीसाठी पाण्याचा चांगला निचरा होणारी, भारी व खोल जमिनीची निवड करावी. हलक्या जमिनीत गहू लागवड करणे टाळावे.

पूर्वमशागत :

खरीप हंगामातील पीक निघाल्यानंतर जमीन नांगराने १५ ते २० सेंमी खोलवर नांगरावी. त्यानंतर कुळवाच्या ३ ते ४ पाळ्या देऊन जमीन चांगली भुसभुशीत करावी.

पेरणीची वेळ :

उशिरा बागायती गव्हाची पेरणी १६ नोव्हेंबर ते १५ डिसेंबर या कालावधीत पूर्ण करावी. त्यानंतर पेरणी केल्यास फायदेशीर ठरत नाही.

बियाणे

उशिरा पेरणीसाठी एकरी ५० किलो बियाणे वापरवे.

बीजप्रक्रिया :

- पेरणीपूर्वी प्रतिकिलो बियाण्यास धायरम (७५ टक्के डब्ल्यूएस) या बुरशीनाशकाची ३ ग्रॅम या प्रमाणे बीजप्रक्रिया करावी.
- मावा, तुडतुडे आणि खोडमाशी या किडींच्या नियंत्रणासाठी थायामेथोक्झाम (७० डब्ल्यूपी) १७.५ मिलि प्रति १० किलो बियाणे या प्रमाणात बीजप्रक्रिया करावी.
- बुरशीनाशकांची बीजप्रक्रिया केल्यानंतर बियाणे सावलीत वाळवून नंतर अँझोटोबॅक्टर आणि स्फुरद विरळविणाऱ्या जिवाणू खतांची प्रत्येकी २५ ग्रॅम प्रतिकिलो बियाणे या प्रमाणे बीजप्रक्रिया करावी. जिवाणू खतांच्या बीजप्रक्रियेमुळे उत्पादनात हेक्टरी १० ते १५ टक्के वाढ मिळण्यास मदत होते!

सिंचन व्यवस्थापन :

गव्हाची पेरणी केल्यानंतर लगेच शेत ओलवावे. पेरणीनंतर साधारणपणे जमिनीच्या पोतानुसार दर १८ ते २१ दिवसांच्या अंतराने पाण्याच्या पाळ्या घ्याव्यात. मध्यम ते भारी जमिनीत पीक तयार होण्यासाठी ४ ते ५ वेळा पाणी घावे लागते. पीक वाढीच्या महत्वाच्या संवेदनशील अवस्थांमध्ये सिंचन करणे फायदेशीर ठरते. संवेदनशील अवस्था..... पेरणीनंतरचे दिवस मुकुट मुळे फुटण्याची अवस्था .... १८ ते २० कांडी धरण्याची अवस्था..... ४५ ते ५० फुलोरा अवस्था..... ६० ते ६५ दाण्यात दुधाळ चीक अवस्था..... ८० ते ८५ दाणे भरण्याची अवस्था..... ९० ते १००

सिंचन करण्यासाठी पुरेसे पाणी उपलब्ध नसल्यास, खालीलप्रमाणे पाण्याच्या पाळ्या घ्याव्यात.

- गहू पिकास एकच पाणी देणे शक्य असल्यास ते ४० ते ४२ दिवसांनी घावे.
- गहू पिकास पेरणीनंतर दोन पाणी देणे शक्य असल्यास, पहिले पाणी २० ते २२ दिवसांनी आणि दुसरे पाणी ६० ते ६५ दिवसांनी घावे.
- पेरणीनंतर तीन पाणी देणे शक्य असल्यास, पहिले पाणी २० ते २२ दिवसांनी, दुसरे पाणी ४० ते ४२ दिवसांनी, तर तिसरे पाणी ६० ते ६५ दिवसांनी घावे.

आंतरमशागत :

गहू पिकामध्ये चांदवेल, हराळी यांसारख्या तणांचा प्रादुर्भाव होतो. त्याकरिता आवश्यकतेनुसार एक किंवा दोन वेळा खुपणी तसेच कोळपणी करून जमीन मोकळी करून घ्यावी. आंतरमशागतीच्या कामांमुळे तणांचा बंदोबस्त होऊन जमिनीत ओलावा टिकून राहण्यास मदत होते.

सुधारित पद्धतीने गहू लागवडीचे नियोजन करावे.

सुधारित वाण			
वाण	कालावधी (दिवस)	उत्पादन (क्वि./हे.)	वैशिष्ट्ये
उशिरा पेरणीसाठी शिफारस केलेले सरबती वाण			
फुले समाधान (एन.आय.ए.डब्ल्यू. १९९४)	१०८ ते ११२	४५ ते ५०	बागायती वेळेवर तसेच उशिरा पेरणीसाठी शिफारस, तांबेरा प्रतिकारक, अधिक उत्पादन क्षमता
पीडीकेव्ही- सरदार (एकेडब्ल्यू-४२१०-६)	१००	४२ ते ४५	तांबेरा प्रतिकारक, बागायती वेळेवर तसेच उशिरा पेरणीसाठी शिफारस
एकेएडब्ल्यू- ४६२७	१००	३८ ते ४०	तांबेरा प्रतिकारक, उशिरा पेरणीसाठी शिफारस

(टीप : राज्यातील मैदानी प्रदेशात खोल काळ्या जमिनीत गहू पिकाच्या उशिरा पेरणीतून धान्याचे अधिक उत्पादन मिळविण्यासाठी, फुले समाधान या वाणाची उशिरात उशिरा पेरणी १७ डिसेंबर ते २३ डिसेंबर या दरम्यान करण्याची शिफारस करण्यात आलेली आहे.)

पेरणी				
<ul style="list-style-type: none"> पेरणीच्या वेळी जमिनीत पुरेशी ओल असावी. योग्य ओल नसल्यास प्रथम जमीन ओलावून घ्यावी आणि वापसा आल्यावर कुळवणी करावी. उशिरा पेरणीसाठी गव्हाच्या दोन ओळीत १८ सेंमी अंतर ठेवावे. पेरणी ५ ते ६ सेंमी खोल पाभरीने शक्यतो दक्षिणोत्तर करावी. जमिनीचा उतार लक्षात घेऊन गव्हासाठी २.५ ते ४ मीटर रुंदीचे व ७ ते २५ मीटर लांब या आकाराचे सारे पाडावेत. 				
अन्नद्रव्य व्यवस्थापन (प्रति एकर अन्नद्रव्ये मात्रा)				
चांगले कुजलेले शेणखत किंवा कंपोस्ट खत एकरी ४ टन प्रमाणे घावे. शेणखत किंवा कंपोस्ट उपलब्ध नसल्यास गाडूळ खत, कोंबडी खत किंवा इतर सेंद्रिय खतांचा वापर करावा.				
पेरणी कालावधी	रासायनिक खतमात्रा (किलो प्रति एकर)			पेरणीवेळी घावयाचा खतांचा बेसल डोस (किलो प्रति एकर)
	नत्र	स्फुरद	पालाश	सरळ खते
बागायती उशिरा पेरणी (१६ नोव्हेंबर ते १५ डिसेंबर)	३६	२४	१६	युरिया ४० किलो अधिक सिंगल सुपर फॉस्फेट १५० किलो अधिक म्युरेट ऑफ पोटॅश २८ किलो
३ आठवड्यांनी (खुरपणी झाल्यावर पहिल्या पाण्याच्या वेळी)	युरिया ४० किलो.			

- बागायती क्षेत्रात गव्हाचे अधिक उत्पादन मिळविण्यासाठी पेरणीनंतर ५५ आणि ७० दिवसांनंतर १९:१९:१९ या विद्राव्य खताची २०० ग्रॅम प्रति १० लिटर पाण्यात मिसळून दोन फवारण्या कराव्यात.
- जस्ताची कमतरता असलेल्या जमिनीत गहू पिकात एकरी ८ किलो झिंक सल्फेट शेणखतात एक आठवडा मुरवून (१:१० प्रमाणात) पेरणीच्या वेळेस जमिनीतून घावे.
- लोहाची कमतरता असलेल्या जमिनीत एकरी ८ किलो फेरस सल्फेट (हिराकस) आठवडाभर शेणखतात मुरवून (१:१० प्रमाणात) पेरणीच्या वेळेस जमिनीतून घावे.

डॉ. योगेश पाटील, ९४२१८८६४७४ (जिल्हा विस्तार केंद्र, कृषी संशोधन केंद्र, निफाड, जि. नाशिक)